

GAZZÎ, Bedreddin

(بدرالدین الغزّی)

Ebû'l-Berekât Bedrüddîn Muhammed
b. Râdiyyiddîn el-Gazzî el-Âmirî
(ö. 984/1577)Tefsir, kıraat, hadis, fıkıh âlimi;
edip ve şair.

14 Zilkade 904'te (23 Haziran 1499) Şam'da doğdu. İki yaşında iken Şeyh Ebû'l-Feth Muhammed el-Avfî'nin elinden tasavvuf hırkası giyip zikir telkini aldı. Büyük bir âlim ve kadı olan babasından Kur'ân-ı Kerîm okumayı öğrendi. Daha sonra sırasıyla Şemseddin Muhammed el-Bağdâdî, Muhammed İbnü's-Sübkî, Muhammed en-Neşâî ve Muhammed el-Yemânî'den kıraat ve tecvid; İbnü'l-Cezerî'nin öğrencilerinden Bedreddin Ali es-Senhûrî ile Nüreddin Ali el-Uşmûnî ve Şemseddin Muhammed ed-Dehşûrî'den kırâat-i aşere okudu. Yine babasından fıkıh, mantık, Arap dili ve edebiyatı, Bedreddin Hasan el-Makdisî'den de hadis ve tasavvuf dersleri aldı. Fıkıh alanında babasından sonra en çok istifade ettiği âlim Takıyyüddin Ebû Bekir b. Kâdî Aclûn'dur. On bir yaşında iken babasıyla birlikte Mısır'a gitti ve orada beş yıl kalarak Kâdî Zekeriyâ el-Ensârî, İbn Ebû Şerîf, Burhâneddin el-Kalkaşendî ve Şehâbeddin el-Kastallânî gibi tanınmış âlimlerden ders gördü ve bu arada Celâleddin es-Süyûtî'den icâzet aldı. Böylece tahsilini tamamlayan Bedreddin el-Gazzî, 921 yılı Receb ayında (Ağustos 1515) babasıyla beraber Şam'a döndü. Bir müddet Emeviyye Camii'nde şeyhül-kurrâlık ve maksûre imamlığı yaptı; Âdiliyye, Fârisiyye, Berâniyye ve Mukaddemiyye medreselerinde dersler verdi. Son olarak Takıyye ve Cevvâniyye medreselerine müderris oldu ve bu görevini vefatına kadar sürdürdü. Genç yaşta tedris, fetva ve telif çalışmalarına başlayan Gazzî'nin yetiştirdiği ve bazıları yaş bakımından kendinden büyük olan öğrencileri arasında Çivîzâde Mehmed Efendi, Bostanzâde Mehmed Efendi, Muîdzâde el-Amâsî ve Fevzi Efendi gibi ünlü âlimler sayılabilir.

Bedreddin el-Gazzî, 18 Ramazan 936'da (16 Mayıs 1530) saraydan bazı isteklerde bulunmak amacıyla oğlu Şehâbeddin Ahmed ve birkaç dostuyla birlikte İstanbul'a gitti. Burada, Mısır'dan tanıdığı ünlü muhaddis Ebû'l-Feth Abdür-

rahim el-Abbâsî'ye konuk oldu; onunla ilmi müzakerelerde bulundu; bu arada bir eserini de özetledi. Baba dostu Vezîriâzam Ayas Paşa ile görüştüğünde ona İbnü'l-Bewâb hattı bir mushaf ile kendisinin İstanbul'da yazdığı *ez-Zübde fî Şerhi'l-bürde* adlı eserinden bir nüsha hediye etti. Ardından üçüncü vezir Kasım Paşa, kazasker Kâdirî Çelebi ve İstanbul müftüsü Sâdî Çelebi başta olmak üzere birçok siyaset ve ilim adamıyla görüştü. 1530-1531 kışını İstanbul'da geçirip vezîriâzama ilettiği isteklerine kavuşmayı beklerken Şam Kadısı İsrâfilzâde Fahreddin Efendi'den Gazzî'nin aleyhine yazılmış bir iddianâme geldi. Durum kendisinden sorulduğunda gerekli bilgileri verip açıklama yapınca bu iddia dikkate alınmayıp istekleri yerine getirilmiş ve yeni emirnâmelerle, kendisini çekemeyenlere karşı durumu kuvvetlendirilmiş olarak Şam'a döndü. Bu seyahatini daha sonra yazdığı *Meâlî'u'l-bedriyye*'sinde anlatmıştır. Kırk yaşlarında iken uzlete çekilerek ancak vali ve kadı gibi devlet adamlarının ziyaret taleplerini kabul eden Gazzî, 26 Şevval 984 (16 Ocak 1577) tarihinde vefat etti ve ertesi gün Emeviyye Camii'nde Şeyhülislâm Şehâbeddin el-Aysâvî'nin kıldırıldığı cenaze namazından sonra Şeyh Arslan Türbesi'ne defnedildi. Oğlu Necmeddin el-Gazzî *el-Kevâkibü's-sâ'ire* adlı eserinde (III, 10) babası hakkında kendisinin müstakil bir kitap yazdığını, Şemseddin es-Sâlihî'nin ona bir mersiye söylediğini, şair Mâmâyî'nin de vefatına tarih düştüğünü bildirir ve bu beytin metnini verir.

Gazzî iyi huylu, cömert, ilimle ameli birleştirmiş mutasavvıf bir âlim olarak ömrünü ilim, öğretim, ibadet ve zikre vakfetmiştir. Öğrencilerini ve halkı iyi tanıır, onların bütün işleriyle ilgilenirdi. Vali ve diğer makam sahipleriyle halk arasında sevgi ve adaletin sağlanması için gayret gösterir, ortaya çıkan haksızlıkları idarecilere bildirir, hatta gerektiğinde onları muaheze etmekten bile çekinmezdi. Verdiği fetvalar karşılığında ücret almaz, yakınları ve dostları dışında hiç kimseden hediye kabul etmezdi. Bilhassa yoksul öğrencilerinin ve Şam'a uğrayan ilim tâliplerinin ihtiyaçlarını karşılar, bunun yanında süffileri sever, onlara ikram eder, seriata aykırı hallerini duyunca da kendilerini doğru yola çağırırdı. Bu hasletleriyle herkesin sevgi ve saygısını kazanmış olan Gazzî geniş ilmi birikimi yanında güçlü bir şair

olarak da tanınıyordu. Müstakil manzum eserleri dışındaki şiirlerinin bir divanda toplandığı bilinmekte, *el-Kevâkibü's-sâ'ire* ve *Reyhânetü'l-elibbâ'* ile diğer bazı kaynaklarda da şiirlerinden seçmeler bulunmaktadır.

Eserleri. Bedreddin el-Gazzî tefsir, kıraat, hadis, fıkıh ve fıkıh usulü, kelâm, Arap dili ve edebiyatı, ilimler tasnifi ve eğitim gibi çeşitli alanlarda bazıları manzum olmak üzere 110'dan fazla eser yazmış olup başlıcaları şunlardır: 1. *et-Tefsîr fî't-tefsîr. Tefsîrü'l-Ğazzî* olarak da tanınan eser Kur'ân-ı Kerîm'in manzum tefsiridir. Müellif kitabın sonunda tefsirini önce 60.000 beyit olarak yazdığını, ardından yirmişer bin beyitlik iki genişletme çalışmasıyla 100.000 beyte tamamladığını kaydeder. Şevkânî'nin verdiği bilgiye göre devrin bazı âlimleri Gazzî'nin bu manzum tefsir tarzını eleştirmişlerse de Gazzî tarzının doğruluğunu savunarak eserini Kanûnî Sultan Süleyman'a sunmuş, padişah, zamanında benzersiz olan bu tefsiri incelemek üzere İstanbul âlimlerine havale etmiş, sonuçta eserde sakıncalı bir ifade ve yoruma rastlanmadığı tesbit edilmiş, bunun üzerine o sırada İstanbul'da bulunan müellif padişah tarafından ödüllendirilmiştir (*el-Bedrû't-ţâli'*, II, 252). Fakat başka kaynaklar bu hususu doğrulamadığı ve Gazzî de seyahatnâmesinde bu konuda bir şey söylemediği için Şevkânî'nin yanlışlığı kabul edilebilir. Çünkü Gazzî bu tefsiri İstanbul seyahatinden önce yazmış olsaydı ondan iftiharla bahsederdi; ayrıca onun bu seyahati dışında İstanbul'a gittiğine dair de hiçbir kaynaktan bilgi yoktur. Gazzî'nin eserine itirazda bulunan birine cevaben, onun öğrencilerinden olduğu sanılan Muhibbüddin Muhammed b. Ebû Bekir el-Âlvânî (ö. 1016/1608) tarafından yazılan *es-Sehmü'l-mu'teriz fî kalbi'l-mu'teriz* adlı eserin eksik bir nüshası Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'ndedir (Kemankes, nr. 240/3, vr. 69^a-78^b). *Tefsîrü'l-Ğazzî*'nin iki ciltlik bir yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 98-99), yine aynı kütüphanede 971 (1564) yılında istinsah edilen dört ciltlik bir nüshasının II, III ve IV. ciltleriyle (Yenicami, nr. 39, 40, 41) bir başka nüshanın III. cildi (Fâtih, nr. 632) bulunmaktadır. Şam'daki Zâhiriyye Kütüphanesi'nde de bir nüshasının kayıtlı olduğu tesbit edilmiştir (Ömer Mûsâ Bâşâ, XLII, 503-504). 2. *Tefsîrü'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân. et-*

Bedreddin el-Gazzî'nin *et-Teyisr fi'l-tefsir* adlı manzum tefsirinden Hüd sûresinin 45. âyetinin tefsirini ihtiva eden iki sayfa (Süleymaniye Ktp., Fâth, nr. 632, vr. 1^a-1^b)

Teyisr fi't-tefsir adlı eserini nesre çevirerek meydana getirdiği ve yer yer itirazlara cevaplar verdiği on iki ciltlik yarı manzum Kur'an tefsiridir. 14 Receb 962'-de (4 Haziran 1555) tamamlanan eserin müellif hattı nüshasının II, III, IV, V, VII, X ve XI. ciltleri Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Hasan Hüsnü Paşa, nr. 11); aynı numarada IV. ciltten ikinci bir nüsha daha vardır. Oğlu Necmeddin el-Gazzî'nin istinsah ettiği sanılan ve Mâide sûresinin 32. âyetine kadar olan kısmın tefsirini içeren bir cildinin Mingana koleksiyonunda, bir başka cildinin de Zâhiriyye Kütüphanesi'nde olduğu bildirilmektedir (Hopwood, [1961], s. 102; Ömer Mûsâ Bâşâ, XLII/3-4, s. 503-504). 3. *ed-Dürri's-şemîn fi'l-münâkaşati beyne Ebî Hayyân ve's-Semîn*. Kınalızâde Ali Çelebi ile aralarında cereyan eden ilmî tartışmanın savunmasıdır. Emeviyye Camii'nde İbnü'l-Gazzî'nin manzum tefsirinin hatim merasimi sırasında (971/1564) müellifle Kınalızâde arasında çıkan tartışmada, Kınalızâde müfessirlerden Semîn el-Halebî'nin Ebû Hayyân'ın tefsirine yaptığı itirazlardan söz edince Gazzî bunların çoğunun gerçek olmadığını söylemiş, bunun üzerine Kınalızâde bir araştırma yaparak İbn Hacer el-Askalânî'nin Semîn hakkında, "hocası hayatta iken tefsir yazıp onunla tartışmalar yaptığı ve bunların çoğunun güzel ve haklı olduğu" şeklinde bir değerlendirme bulmuş ve Gazzî'ye bir mektup yazarak bu itirazların cevabını kendisine bildirmesini istemiştir. Gazzî de bunlardan on tanesini tesbit edip

Ebû Hayyân'ın görüşlerini benimseyen ve Semîn'in itirazlarını çürüten bu risâleyi yazarak göndermiştir. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Mihrîşah Sultan, nr. 39, vr. 63-69). Daha sonra Kınalızâde bu risâleye karşılık Semîn'in itirazlarını savunan büyük bir eser kaleme almıştır. Şam âlimlerinin bu çalışmayı beğendikleri ve Gazzî'ninkinden üstün tuttukları nakledilir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 122-123, 730-731). 4. *el-Burhânün-nâhiz fi istibâhati'l-vaq'î li'l-hâiz*. Âdet görmekte olan kadınla cinsî münasebet konusunun ele alındığı bu eserin bir nüshası Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, nr. 383). 5. *Cevâhirü'z-zehâir fi'l-kebâir ve's-şagâir*. Büyük ve küçük günahlar hususunda yazılmış küçük bir eser olup bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Lâleli, nr. 3767, vr. 268-270). 6. *Şerhu Elfiyyeti İbn Mâlik*. İbn Mâlik et-Tâî'nin meşhur *Elfiyye*'sine 944 (1537-38) yılında yazdığı manzum şerh olup Süleymaniye (Lâleli, nr. 3265) ve Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk (nr. 1028) kütüphanelerinde birer nüshası bulunmaktadır. 7. *Takrîbü'l-me'âhid fi Şerhi's-Şevâhid*. Ebû'l-Feth Abdürrahim el-Abbâsî'nin *Me'âhidü't-tensîş fi şerhi Şevâhidi't-telhiş* adlı eserinin İstanbul'da onun evinde misafir kaldığı sırada yaptığı özetidir. 6 Cemâziyelâhîr 937 (25 Ocak 1531) tarihli müellif hattı nüsha Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Yenicami, nr. 1036). Eserin aynı kütüphanede iki nüshası daha mevcuttur (Lâleli, nr. 2866; Kılıç Ali Paşa, nr. 871).

8. *ez-Zübde fi şerhi'l-Bürde*. Bûsîrî'nin meşhur kasidesinin şerhi olup İstanbul'da tamamlanmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Lâleli, nr. 3656, vr. 201-220) yazma bir nüshası bulunan eser Ömer Mûsâ Bâşâ tarafından neşredilmiştir (Cezayir 1972). 9. *ed-Dürri'n-nażid fi âdâbi'l-müfid ve'l-müstefid*. Müellifin, ilimler tasnifi ve pedagoji alanlarına giren eğitim öğretim, araştırma ve kitapla ilgili İslâmî teori ve uygulamaları ele aldığı bu eserin telifini 932 yılı Receb ayında (Nisan 1526) tamamladığı bilinmektedir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 735). İlmî çalışmanın samimiyet ve doğrulukla birlikte kurallara uyularak yapılabileceğini herkesin anlayabileceği bir biçimde açıklayan eser kısa zamanda ilgi çekmiş ve yazarın öğrencisi Abdülbâsî b. Mûsâ el-Almâvî tarafından *el-Mu'îd fi edebi'l-müfid ve'l-müstefid* adıyla özetlenmiştir. Almâvî'nin bu eseri önce Ahmed Ubeyd'in tahkikiyle (Dımaşk 1340), daha sonra da Ali Zey'ur'un yeniden tahkik ve ilimler tasnifi, eğitim psikolojisi ve pedagoji açısından yaptığı değerlendirmelerle birlikte, "Ulûmü't-terbiyye ve'n-nefs ve'l-ifâde fi tedbiri'l-müteallim ve siyaseti't-teallüm" başlıklı araştırma serisi içinde yayımlanmıştır (Beyrut 1413/1993, s. 79-237). 10. *el-Metâli'u'l-bedriyye fi'l-menâzili'r-(fi'r-rihleti'r) Rûmiyye*. Gazzî'nin Anadolu-İstanbul seyahatini anlattığı eseridir. Ekrem Kâmil tarafından bazı bölümleri Türkçe'ye çevrilerek yayımlanmıştır (bk. bibl.); fakat bu çalışma birçok eksiklik ve hata ihtiva eder. Eserin bilinen tek nüshası Köprülü Kütüphanesi'ndedir (nr. 1390). 11. *Risâletü âdâbi'l-mü'âkele*. Önce Ömer Mûsâ Bâşâ'nın tahkikiyle *Mecelletü Mecma'i'l-luğati'l-'Arabiyye*'de yayımlanmış (bk. bibl.), daha sonra müstakil olarak basılmıştır (Rabat 1984; Dımaşk 1407/1987). 12. *Âdâbü'l-işre ve zikri's-soğbe ve'l-uşuvve*. Bu eser de önce Ömer Mûsâ Bâşâ'nın tahkikiyle *Mecelletü Mecma'i'l-luğati'l-'Arabiyye*'de yayımlanmış (1968), ardından Ali Hasan Ali Abdülhamid (Beyrut 1407/1987) ve Abdülgaffâr Süleyman Abdülgaffâr (Kahire 1408/1988) tarafından tahkik edilmiştir. 13. *el-Merâh fi'l-müzâh*. Seyyid el-Cemîlî tarafından tahkik edilmiştir (Kahire 1986). 14. *et-Taḥşîş fi şerhi şevâhidi't-Telhiş*. Hatîb el-Kazvî'nin *Telhişü'l-miftâh fi'l-me'ânî ve'l-beyân* adlı kitabındaki örneklerin (şevâhid) şerhi olup bu konudaki ikinci eseridir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 478).

BİBLİYOGRAFYA :

Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, III, 3-10; *Keşfü'z-zunûn*, I, 122-123, 153, 240, 380, 443, 454, 478, 596, 730-731, 735, 836; II, 1260, 1332, 1617, 1651; Hafâcî, *Reyhânetü'l-elibbâ*, I, 138-144; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 403-406; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâîf*, II, 252; Brockelmann, *GAL*, II, 473-474; *Suppl.*, II, 488; *İzâhu'l-meknân*, I, 5, 314, 330, 343; II, 33, 105, 497, 658-659; *Heddiyyetü'l-ârifîn*, II, 285; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XI, 270; Ziriklî, *el-A'âm* (Fethullah), VII, 59; Ekrem Kâmil, "Gazzî-Mekkî Seyahat-nâmesi", *Tarih Semineri Dergisi*, I/2, İstanbul 1937, s. 3-90; D. Hopwood, "The Islamic Arabic Manuscripts in the Mingana Collection", *JRAS* (1961), s. 100-105; Ömer Müsâ Bâsâ, "Risâletü âdâbi'l-mü'âkele", *MMLADm.*, XLII/3-4 (1967), s. 503-524, 732-757; *Mv.Fs.*, IV, 158.

FATİH ÇOLLAĞ — CEMİL AKPINAR

GAZZÎ, Necmeddin

(bk. NECMEDDİN el-GAZZÎ).

GAZZÎ AHMED EFENDİ

Ahmed b. İsâ b. Müferric
el-Hüseynî el-Gazzî
(ö. 1150/1738)

Halvetî-Misrî şeyhi,
Bursa Gazzî Dergâhı'nın kurucusu.

1054'te (1644) Kudüs yakınlarındaki Gazze'de doğdu. Öğrenimine doğduğu yerde başladı. On iki yaşında Kahire'ye giderek Câmiu'l-Ezher'de yedi yıl din ilimleri tahsil etti. Daha sonra Ezher'de hadis dersleri okutmaya başladı. Mısır'da yaşadığı yirmi yıl boyunca dört defa hacca gitti. Dördüncü haccından sonra yıllardan beri methini duyduğu İstanbul'a gitmeye karar verdi. Muhtemelen 1086 (1675) yılında İstanbul'a gelen Ahmed Gazzî bir müddet Ayasofya Camii'nde hadis dersi verdi. Torunu Mustafa Nesîb Efendi'nin oğlu Gazzîzâde Abdüllatif Efendi'nin kaleme aldığı menâkıbnâmesine göre bilinmeyen bir sebeple ertesi yıl Bursa'ya geçti (*Menâkıb-ı Ahmed Gazzî*, vr. 5^a). Uzun yıllar Molla Fenârî ve Orhan medreseleriyle Ulucami'de ders okuttu.

Gençlik yıllarında tasavvufî konulara pek ilgi duymayan Gazzî, ilerleyen yaşının ve Bursa'nın mânevî havasının da tesiriyle tekke ve tarikat dünyasına daha sıcak bakmaya başladı. Bir yandan müderrislik yaparken öte yandan bir müşrid aramaya koyuldu. Bu arada zaman zaman sûfilerle tartışarak onların dinen sakıncalı bulduğu yorum ve davranışlarına engel olmaya çalıştı.

Devrin büyük sûfisi Niyâzî-i Mısırî'nin Limni sürgününden Bursa'ya dönmesi

(1103/1691) Gazzî'nin hayatında yeni bir devir açtı. Mısır'ya intisap ettikten sonra kırk gün gibi kısa bir sürede sülûkünü tamamlayan Gazzî, 1104 Ramazanında (Mayıs 1693) Ulucami'de yapılan bir törenle hilâfet aldı (Hüseyn Vassâf, V, 122).

Gazzî, Niyâzî-i Mısırî'nin tekrar Limni'ye sürgün edilmesi üzerine müşridinin dergâhına postnişin oldu. Fakat Mısırî'nin oğlu Çelebi Ali'nin postnişin olmasını isteyen bazı kimseler onu saraya şikâyet ederek dergâhtan ayrılmasını istediler. Bunun üzerine Gazzî, bir süre Şeker Hoca Mescidi ile Duhter Şeref Mescidi'nde hizmetlerine devam etti. 1108 (1696) yılında şahsî imkânlarını kullanıp kendi adıyla anılan dergâhı kurdu. Geleneğe aykırı olarak vakıflarını evlâda meşrut kılmayan Gazzî, bu dergâhta kırk iki yıl hizmet verdikten sonra 6 Şevval 1150'de (27 Ocak 1738) vefat etti ve son nefesini verdiği odaya defnedildi. Günümüzde Süleyman Çelebi Lisesi'nin bulunduğu yerde kurulan ve Halvetiyye'nin Mısriyye kolunun ikinci müessesesi olan Ahmed Gazzî Dergâhı 1925'ten sonra okul olarak kullanılmıştır. Okul halk arasında Gazzîzâde isminden bozma Kazgânî Mektebi adıyla tanınmıştır. Gazzî'nin kabri Pınarbaşı Mezarlığı'na nakledilmişse de kabir taşı bulunamamıştır.

Ahmed Gazzî, medrese ilimleriyle tekke kültürünü birleştiren sûfilerden olup müşridinin aksine coşku ve cezbe dolu bir sûfî değildir. Tekkesinde tasavvufî eserlerin yanında tefsir, hadis, fıkıh da okutmuş; bu arada vaaz ve sohbetlerinde kürsüde *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*'nin bulunmasına dikkat etmiştir. Vahdet-i vücûdun tartışmalı konularında ihtiyatlı konuşmayı tercih eden Gazzî, tütün ve kahvenin cevazının tartışıldığı bu yıllarda tütünün çok sert muhalifi, kahvenin ise tiryakisi olmuştur. Yöneticilerle iyi geçinmeye gayret etmiş, Mısır Dergâhı'ndan çıkarılması dışında idarecilerle pek işi olmamıştır. Dinî hükümleri korumada hassasiyet göstermiş, özellikle kadın müridleri şeyhin mahremi sayan görüşe şiddetle karşı çıkmıştır. Devlet adamlarından gelen hediye ve maddî yardımları, "Her şeyin bir bedeli vardır" gerekçesiyle almamış, aldıklarını da dervişlere dağıtmıştır. Bir müridinin bağışladığı kırk kese akçeyi önce kabul etmemiş, adak olduğunun söylenmesi üzerine Ulucami'nin onarımında kullanılmasını istemiştir (*Menâkıb-ı Ahmed Gazzî*, vr. 6^a).

Gazzî, tekkenin âdâb ve erkânında Halvetiyye geleneklerini sürdürmüş, sa-

dece Mısır merkezli bir tarikat olan Bedeviyye dervişlerinin zikir esnasında yüzlerine tûlbent (nikâb) örtme âdetini başlatmıştır (*Vâkıât*, vr. 169^a).

Halifeleri arasında oğlu Abdullah Efendi ve torunu Mustafa Nesîb Efendi başta olmak üzere Kütükçüzâde Ahmed Efendi, Kuşakçı Mehmed Dede, Enarlı Şeyhi Sadreddin Efendi, Nasûhîzâde Halil Efendi sayılabilir. Ahmed Gazzî'den sonra dergâhta Mustafa Nesîb, Gazzîzâde Abdüllatif, Ahmed Hasîb, Necib, Cemal, Ali Sırrî ve Bedreddin efendiler postnişin olmuşlardır.

Gazzî'nin dergâhında kurduğu kütüphaneye Bursa'nın kültür tarihi açısından önemlidir. Bursa kültürüyle ilgili önemli eserler kaleme alan dergâhın üçüncü postnişini Gazzîzâde Abdüllatif Efendi (ö. 1247/1831) zamanında tekke kütüphanesinde 700'den fazla eser bulunuyordu (*Menâkıb-ı Ahmed Gazzî*, vr. 15^b). Bu kütüphane Ahmed Vefik Paşa'nın Bursa valiliği sırasında Orhan Gazi Camii'ne taşınmış, Cumhuriyet döneminde ise Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.

Eserleri. Ana dili Arapça olan, Türkçe'yi Bursa'ya geldikten sonra öğrenen Gazzî Ahmed Efendi'nin iki risâlesi Türkçe, diğerleri Arapça'dır. 1. *Nûr-ı Sâî*. Emanetleri ehline vermeyi, insanları arada adaletle hükmetmeyi emreden âyetin (en-Nisâ 4/58) tefsiri olan bu risâle bozuk bir Türkçe ile kaleme alınmıştır (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 693). 2. *İlâmü'l-mültezem bi-fazîleti zenzem*. Mi'rac gecesi Hz. Peygamber'in kalbinin zemzemle yıkanmasını anlatan Türkçe risâlenin müellif nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Lâleli, nr. 399). 3. *Heddiyyetü'l-garbî li-tâlibi't-Tuhtetî'l-Verdî*. İbnü'l-Verdî'nin eserinin şerhidir (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Genel, nr. 1303). 4. *İ'lâlü Gazzî*. Arapça dil bilgisi kurallarıyla ilgili notlardan meydana gelmiştir (Millî Ktp., Yazmalar, nr. A 216). 5. *Hâşiye 'ale'l-isti'âre*. Arap dilindeki edebî sanatlarla dair olan bu eser Bursa Orhan Gazi Medresesi'nde kaleme alınmıştır (Süleymaniye Ktp., Tekelioğlu, nr. 881). 6. *Risâle fi't-taşavvuf*. Sırât, cenet, cehennem, mîzan gibi akaidle ilgili konuların işlendiği esere müstensih yanlışlıkla bu ismi vermiştir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1430). 7. *Mizânü'l-akâ'id*. Akaid konularının ele alındığı küçük bir risâledir (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 802).